

Relatoria IV:

“Temps de suport mutu”

La Fira Litoral 2022 va acollir el 22 de maig el debat ‘Temps de suport mutu’, dins de les Converses ESS. L’acte comptava amb Alba Padrós, traductora del llibre ‘El suport mutu, un factor d’evolució’ (Virus); Emili Cortavitarte, professor d’història i president de la Fundació Seguí; Marina Muñoz, investigadora predoctoral en gènere i política a la Universitat Pompeu Fabra (UPF) i la periodista de Crític Laura Aznar com a moderadora.

A la part d’introducció en la matèria, es va plantejar la cooperació com a factor fonamental per resistir i el suport mutu com a eina per respondre col·lectivament davant d’un context mundial com l’actual, amb una espiral de crisis successives del capitalisme: covid-19, desastres naturals, acció policial racista, violència de gènere endèmica, desigualtat extrema i creixent... La periodista Laura Aznar va destacar que la història “ha demostrat que la cooperació és un factor fonamental de supervivència i reproducció de la vida” i que cal “recuperar el compromís amb la comunitat i les xarxes que sustenten la vida”.

A l’obra ‘El suport mutu, un factor d’evolució’, que va ser publicada en un context de debat postdarwinista segons la traductora **Alba Padrós**, l’autor “ens posa a debat amb determinats personatges darwinistes”. D’aquesta manera, Piotr Kropotkin, que s’havia format en el Darwinisme ortodox, volia observar competència entre espècies, però la realitat no va ser la que esperava i això el va fer interessar en el suport mutu com un factor més de l’evolució progressiva de les espècies. L’obra va ser publicada l’any 1902 a partir d’un seguit d’articles dels anys 1890 i mostra, a la primera part, el suport mutu entre diferents grups d’animals i, a la segona part, la història de les diverses formes humanes de suport mutu i institucions: des de societats tribals a gremis medievals o associacions obreres. El llibre denota Interès per la història i l’antropologia i debat amb certs personatges amb la intenció de proposar alternatives als discursos basats en una competitivitat aferrissada.

Els plantejaments del suport mutu a partir de dos llibres que reflexionen sobre el tema

“El llibre ‘El suport mutu, un factor d’evolució’ es situa en un context de debat post Darwin”

Alba Padrós: “el llibre està fet a partir d’articles que van publicar-se en una revista científica anglesa. Darwin ja havia publicat ‘L’origen de les espècies’ i ‘L’origen de l’home’. En aquesta obra, Kropotkin es posa a debat amb determinats personatges darwinistes, molt particularment amb en Thomas Huxley. Kropotkin ja tenia un llarg interès per la qüestió evolutiva que li venia de molt de lluny, de quan encara estava a Rússia fent exploració per la zona de Sibèria. En el fons, aquesta és l’excusa amb la que comença el llibre”.

“D’alguna manera, Kropotkin sabia que s’havia format en el darwinisme ortodox que deia que s’havia de poder observar competència entre les espècies d’una mateixa espècie. Quan fa aquestes exploracions per la zona de Sibèria, s’adona que la realitat ecològica que analitza allà no es correspon amb la que havia esperat”. Aquesta és l’espurna que porta l’autor a interessar-se per la qüestió del suport mutu com un factor més de l’evolució, segons Padrós.

Alba Padrós: “També és interessant el debat que té amb Huxley, que tenia una imatge de la Prehistòria molt concreta, com si fos una mena de lluita de tots contra tots. En el fons,

Kropotkin proposa una alternativa més en termes de cooperació i de suport mutu traçant una mica d'història del desenvolupament de la humanitat i de la moralitat, tant en la història de la vida com en la història humana pròpiament dita”.

“Els dos llibres tenen una distància de gairebé cent anys entre si”

El professor d'història **Emili Cortavitarte** va comparar les dues obres en les quals es basava el debat: ‘El suport mutu, un factor d'evolució’ i ‘Suport mutu. Construir la solidaritat en temps de crisi’ de l'autor Dean Spade i publicada per l'editorial Tigre de Paper. Segons Cortavitarte, entre els dos llibres hi ha “una distància de gairebé cent anys, tot i que des de la nostra lectura se'n poden extreure els vincles. Kropotkin confronta amb darwinistes i amb tesis del liberalisme de l'escola de Manchester, idees majoritàries de la societat capitalista d'aquell moment”.

Emili Cortavitarte: “jo crec que les dues obres dialoguen entre elles perquè en realitat s'estan oposant a uns models que jo espero que la majoria de la gent que estem aquí no hi estiguem d'acord i, per tant, us interessi llegir-ho. Kropotkin està plantejant una altra manera de veure l'evolució humana a partir de la cooperació i del suport mutu. És un relat força polític perquè confronta amb el que en aquell moment són les idees majoritàries de bé de la societat capitalista”.

Per altra banda, Spade suggereix un relat molt fonamentat als Estats Units, “un relat que ens serveix perquè moltes de les coses que diu són similars aquí o força semblants. Planteja com les organitzacions de suport mutu són les que estan donant resposta a les crisis endèmiques del sistema, siguin pandèmies o totes aquelles agressions que rebem per part del sistema capitalista i patriarcal (violència masclista, agressions ecològiques...)”, segons Cortavitarte.

Com les organitzacions de suport mutu estan donant resposta a les crisis endèmiques del sistema capitalista i patriarcal va ser una de les idees que van sorgir al debat, respecte al llibre de Dean Spade. La investigadora en gènere i política **Marina Muñoz** va afegir, pel que fa al tractament de les cures i la interseccionalitat en les organitzacions, que les economies feministes “posen el focus en la vida, en el treball de cures”, i això és imprescindible i fonamental per a la vida i per a les nostres necessitats materials, emocionals i relacionals. Aquestes economies, segons Muñoz, trenquen amb “l'imaginari de l'ésser autosuficient que promulguen les economies neoliberals. I no només es tracta de qüestions necessàries per a sostenir la vida humana, sinó també la vida del planeta”.

Marina Muñoz: “Les dues obres m'han anat connectant constantment amb plantejaments de l'economia feminista i també de la solidaritat internacional. Kropotkin i Spade posen el focus en dues qüestions molt rellevants o claus per a la supervivència i la reproducció de la vida com són la dependència entre els éssers humans i el planeta i la cooperació”.

“També es tracta la qüestió de la cooperació, l'agrupació de les persones per aconseguir objectius comuns de lluita en relació amb la solidaritat internacional, que és una pràctica que els moviments socials ja duen a terme, però que es pot definir com. Així, **s'intenta reconèixer i representar la diversitat d'experiències i de situacions que viuen diferents persones en funció dels eixos d'opressió que les travessen, amb la finalitat de redreçar les relacions de poder i les jerarquies que a vegades es donen en les organitzacions.** I donar espai als grups més vulnerables de la societat per adreçar les seves demandes. També és important que estiguin presents en els llocs on es prenen les decisions. Les diferents organitzacions poden crear estructures on aquests grups vulnerables puguin expressar la dissidència, estructures que adoptin pràctiques de

mediació, la construcció de xarxes de recursos econòmics, de contactes, etcètera”.

La vida humana i la natura

Pel que fa a la reproducció de la vida, **Alba Padrós** va afegir que hi ha “exemples d'espècies que mostren més tendència a la sociabilitat, a la complexitat conductual i a la intel·ligència”. Aquest fet planteja el suport mutu com a evolució, tornant al llibre de Kropotkin.

Alba Padrós: “és una mica grossa l'oposició entre Darwin i Kropotkin, quan realment l'oposició no l'hem de trobar pas entre Darwin i Kropotkin. De fet, Kropotkin veu plenament de Darwin. L'oposició l'hem de trobar més aviat entre Kropotkin i segons quins darwinistes que s'estaven afegint a una determinada interpretació concreta de l'obra de Darwin”.

“Podem trobar suport mutu repartit al llarg de diversos grups animals sense utilitzar una definició taxonòmica, sinó de grups. Kropotkin parla sobretot d'insectes, d'aus, de mamífers. No parla d'animals marins perquè el fons marí era un gran desconegut en aquell moment. I bé, convé constatar que hi ha grups que mostren una major sociabilitat i una major tendència al suport mutu. I d'aquí acaba conclouent que efectivament el suport mutu és un factor d'evolució progressiva, és a dir, un producte de l'evolució cap a una major complexitat. L'enfocament amb el qual es descriu és molt i molt evident”.

Emili Cortavirta, per la seva part, va destacar dos aspectes de l'obra del geògraf, zoòleg i naturalista rus: que situa els éssers humans al bell mig de la natura, formant-ne part, i que compara les persones humanes amb animals en una “deducció molt significativa perquè no hi ha supremacia humana, ja que hi ha animals que funcionen en societat abans que els humans”. **Padrós** va cloure que els discursos de filòsofs contractualistes com Hobbes o Locke no ens serveixen per fonamentar les lluites i conquestes socials”.

“És una manera d'alertar-nos, de dir-nos que no ens pensem que hem inventat la societat. És a dir, les societats estan inventades anteriorment, ja hi havia animals que funcionaven en societat abans que nosaltres. I després, també hi ha la idea de no considerar la natura com una selva inhòspita i no considerar les societats humanes com un camp de batalla. Jo crec que són elements brutals en l'època en què es van escriure. I també són brutals en l'actualitat. Els estats han fet desaparèixer històricament totes les idees i plantejaments comunitaris. El gran treball que fa Kropotkin és de recuperació, a partir de les obres d'altra gent, d'aquestes formes comunitàries que d'alguna manera hem anat perdent i que fins i tot ara al segle XXI moltes vegades ens plantejem que mai no han existit”.

Alba Padrós: “Si hem de fonamentar un projecte polític com el de la conquesta del pa ens fa falta partir d'una determinada comprensió de com funcionen les persones, una determinada comprensió de la naturalesa humana. Intentar buscar un fonament a la moralitat o fonament de l'ètica que no ens depengui de la societat. Per tant, d'aquí surt aquest projecte d'anar a partir dels animals, d'una història de la vida i d'anar veient com es va desenvolupant un cert instint en favor del suport mutu, en favor de la cooperació. Una base natural que no ens faci dependre de les societats i que ens alliberi d'haver de dependre de cap garant de la moralitat extra natural, de cap Déu ni de res d'aquesta mena”.

Aprenentatges útils

La periodista Laura Aznar va demanar sobre si aquestes teories i conceptes ens poden portar a aprenentatges útils per afrontar les crisis actuals, i **Cortavirta** va respondre que Kropotkin parla del consum de proximitat i també intenta trencar amb la dualitat camp-ciutat,

el que fa que l'obra sigui esperançadora. "L'ésser humà ha superat moments com l'inici del món modern, com quan es va destruir tot el que hi havia de comunal. L'autor explica com posteriorment, lentament es van construir les mútues, els sindicats, les cooperatives, etcètera. Ens dona aquesta informació al llibre i això és un alè fresc contra la competitivitat".

Tot seguit, el professor d'història va llegir un fragment de l'obra que va trobar significatiu per combatre l'actual competitivitat desfermada: **"la base de la societat humana, però, no és l'amor ni tan sols la simpatia, és la consciència encara que només sigui en estadi instintiu de la societat humana. És el reconeixement inconscient de la força que cada persona obté de la pràctica del suport mutu, el reconeixement de l'estreta dependència de la felicitat de cadascuna amb la felicitat de tothom, i el sentit de la justícia o de l'equitat, que porta cada individu a considerar els drets de tota la resta iguals als seus.** Sota aquest fonament ampli i necessari es desenvolupen els sentiments morals més elevats".

Alba Padrós va dir que Kropotkin té una perspectiva molt optimista del futur pròxim i que també destaca associacions fetes pel gaudi de la vida i la creació de xarxes de relació supranacionals, amb exemples com les associacions de ciclistes o alpinistes, "perquè tenen un objectiu, un interès comú. Són formes per al simple gaudi de la vida, però rellevants, i Kropotkin les veu amb molta esperança".

Marina Muñoz, sobre el llibre de Dean Spade, va afegir que suport mutu són "projectes que treballen per satisfer les necessitats de supervivència i per crear una idea compartida de què és la supervivència. Perquè la gent no té allò que necessita, llavors els projectes mobilitzen les persones i són participatius, recorren a l'acció col·lectiva. Intensifiquen la solidaritat i construeixen moviments. Són participatius per resoldre problemes en lloc d'esperar una intervenció salvadora". Les ponents també van parlar de quan hi ha conflictes en l'organització, dient que cal fer-los una qüestió prioritària, cal tractar-los abans de dedicar-se a organitzar manifestacions o realitzar actes.

Visió històrica i actual

Emili Cortavitarre va continuar dient que hi ha "proliferació d'associacions i en moments crítics encara més. Quan l'estat no pot o no vol intervenir, apareix la força del suport mutu". S'han creat per la covid-19 i per l'erupció a la Palma, per exemple, però hi ha un bon nombre d'organitzacions més estables aquí al costat que són fonamentals, va afegir. També va mirar cap enrere: "Al segle XIX teníem una cosa tan interessant i d'abast internacional com és l'AIT, l'Associació Internacional dels Treballadors i Treballadores. Després, en molts moments, hem sigut capaços de fer coses d'aquest tipus. És a dir, en l'Espanya dels anys seixanta i setanta, hi va haver l'aparició de les associacions de veïns, de les primeres organitzacions feministes modernes, de les organitzacions sindicals clandestines. De totes aquelles experiències de suport mutu, d'ajuda a la vida, a la reproducció, que jo crec que culminen d'alguna manera en els anys noranta amb el moviment altermundialista. També ens podríem recordar de la creació a l'estat espanyol del moviment antimilitarista. No sé si ara tocaria el cinquantè o el quarantè aniversari. Això també és suport mutu".

Marina Muñoz va cloure que aquests moviments puntuals han de ser "flames perquè la gent s'animi a formar part de moviments més a llarg termini. Perquè sí que és veritat que hi ha aquesta tendència al sorgiment espontani de formes de cooperació. D'alguna manera, això és articular el suport mutu".

Alba Padrós va mostrar consciència de les possibilitats que ja s'han anat explorant al llarg

de la història i va advocar per un esperit de recerca per ser conscients de les possibilitats que ens obren portes. Laura Aznar va preguntar sobre eines concretes per organitzar-se i mètodes per treballar en grup, gestionar el conflicte i abordar l'esgotament, i **Emili Cortavitarte** va respondre que el més interessant del llibre de Spade, “a part de posar-nos al dia de tot el que s'està movent en temes de suport mutu als Estats Units, són els quadres de temes que afecten el conjunt de les organitzacions humanes”. Per exemple, amb **la construcció d'estructures participatives i transparents, no permetent lideratges i que aquests siguin cooperatius i amb participació activa, amb una presa de decisions en horitzontal, creant una cultura de participació dins del grup (amb feminisme, antiracisme i treball de cures transversals) i marcant-se uns objectius assolibles.**

Eines concretes per posar en pràctica

“També és important trencar amb la militància de les 24 hores”, va afegir **Emili Cortavitarte**. Per la seva part, **Marina Muñoz** va donar alguns apunts sobre com gestionar les assemblees, que tothom parli, però que comencin les persones més vulnerables i, fins que no tothom no estigui a gust amb la decisió, seguir debatent sobre tots els temes”. Quan hi ha conflictes dins les organitzacions, s'han de tractar primer de tot, abans de dur a terme la lluita en la qual es fonamenti l'entitat. “De fet, això del militant de les vint-i-quatre hores trenca molt amb l'esquema d'un militant home blanc sense cap tipus de persones dependents a càrrec. **I és molt important per reconèixer els diferents tipus de participacions en els moviments i també reconèixer que les persones participen de manera diversa i dediquen temps diferents i això no significa que no estiguin menys compromeses amb la lluita de l'organització**”.

Alba Padrós va valorar les “claus que poden fer més amable la participació en segons quins col·lectius”. La periodista Laura Aznar es va apuntar algunes idees: “per exemple, plantejar-se objectius realistes, perquè moltes vegades tinc la sensació, almenys des de col·lectius en els quals jo he participat, que sí que tenim aquesta idea que dotze persones aconseguirem canviar el món i òbviament no, no tenim aquest poder. Em sembla molt bé aquesta reflexió d'objectius realistes que quan no s'assoleixen generen frustració. També estic d'acord amb trencar la idea de la militància les vint-i-quatre hores i tenir en compte els aprenentatges de les organitzacions feministes, del col·lectiu LGTBI o de la lluita antiracista”.

“La lluita és important, però també hi ha d'haver espais de festa o de socialitzar”, van coincidir les tres ponents abans de passar al torn de preguntes del públic. Com podem fer amables les lluites per la gent a qui podrien interessar, però no s'hi impliquen, entre més qüestions de conflictes dins de les organitzacions, van ser els temes que es van tractar al final de la conversa, en el moment de preguntes del públic.

Marina Muñoz: “**Cal convidar als grups vulnerables a participar d'actes i accions concretes, llavors ja s'uniran al grup i a la lluita en si. Hi ha una divisió generacional que costa una mica d'unir si no entren en diàleg, però a poc a poc s'estan fent esforços dins dels feminismes per agafar les joves.** Nosaltres bevem de les feministes dels anys setanta han lluitat perquè nosaltres puguem estar aquí. Entre generacions podem aprendre molt des de tots els seus sabers”.

Convidar a entrar a la lluita i com tractar els conflictes

Emili Cortavitarte: “Que la gent se senti més fàcilment cridada a la lluita també pot dependre de si es tracta d'una lluita fàcilment assumible o no. Em sembla que una gran part de la població a Catalunya ha entès les plataformes de gent afectada per la hipoteca i el

capitalisme, el sindicalisme de llogateres...”

“De vegades tenim uns clixés sobre la gent de determinades organitzacions que també són de suport mutu però amb una consciència ideològica molt potent. És com una mena d'il·lusió que des de determinades ideologies ens hem fet o s'han fet, perquè el més lògic és que tothom arribi a prendre una consciència més anti-sistèmica a partir de realitats molt concretes. La majoria dels que estem aquí som gent que hem llegit molt i pensem que tothom arriba a aquesta circumstància. Llavors a mi em sembla summament interessant assistir o haver estat en reunions de la PAHC on al cap de tres o quatre mesos veus que la gent està a autoorganitzant una assemblea i ningú li ha dit que els moviments antiautoritaris plantegen que això sigui així. Ho ha vist fer i ho està fent i està assumint rols i està assumint intervencions”.

“Tenim un problema perquè estem davant d'una tesi de suport mutu que és una tesi absolutament ètica i que abasta el conjunt. Després hi ha aquesta identitat que de vegades és una identitat molt pronunciada del caràcter que discrimina a tota la gent que no entra dins d'un determinat paràmetre. Evidentment, poden ser dues forces contraposades. I de fet, jo crec que en algun moment ens està passant això que ens estem trobant petits nuclis dins de moviments de suport mutu amplis. **Hi ha moments que en comptes d'intentar buscar punts de consens, no avancen més fins que aquest tema no quedi resolt. De vegades provoquen escissions o situacions una mica tenses.** Imagino que això ha sigut històricament així.

Marina Muñoz: “Això es pot solucionar a partir de la solidaritat interseccional, reconeixent la diversitat dels diferents col·lectius. No té per què ser contraproductiu, ens pot servir per bastir xarxes més fortes, bastir moviments més forts i crear solidaritat entre grups de gent encara més grans”. “Una oportunitat, en comptes d'una feblesa”, segons Laura Aznar, que va aprofitar per agrair l'organització i cloure el debat.

Relatoria a càrrec d'Anna Pujol, de la cooperativa Dies d'Agost.

Vídeo del debat: <https://youtu.be/3SNedjmSB6U>

Les Converses ESS van comptar amb el suport de la Direcció General d'Economia Social i Solidària, el Tercer Sector i les Cooperatives.